

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ У МОЛОДІЖНОМУ СЛЕНГУ ЯК СПОСІБ ВИРАЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ ДО НАВКОЛИШНЬОЇ ДІЙСНОСТІ

У статті розглядається специфіка експресивного наповнення лексики в сучасному молодіжному сленгу. У процесі дослідження встановлені закономірності функціонування такої лексики, а також виявлена абсолютна домінанта одиниць з негативним емоційно-експресивним наповненням.

Ключові слова: жаргон, сленг, функціональна стилістика.

В статье рассматривается специфика экспрессивного наполнения лексики в современном молодежном сленге. В процессе исследования установлены закономерности функционирования такой лексики, а также определена абсолютная доминанта единиц с негативным эмоционально-экспрессивным наполнением.

Ключевые слова: жаргон, сленг, функциональная стилістика.

The article deals with the specificity of the expressive content of lexis in modern slang of young people. In the process of investigation, the regularities of lexis functioning and the absolute dominant of the units with negative emotional and expressive content are defined.

Key words: jargon, slang, functional stylistics.

У кінці ХХ століття лексичний склад східно-слов'янських мов зазнав змін, що характеризуються інтенсивним розширенням використання знижених слів і виразів.

Помітною тенденцією у перебудові лексичної системи сучасної російської мови, і насамперед його стилістичної системи, є перехід жаргонних лексем і значень до сфери загальновідомої лексики. Цей процес набирає все більших обертів. Так, у загальноживаній мові сьогодні широко використовуються слова, які років двадцять тому якщо й виходили за межі колючого дроту, що огорожує місця ув'язнення злочинців, то не дали кабінетів слідчих і оперативних працівників правоохоронних органів. Сьогодні процес асиміляції й адаптації жаргонної лексики з літературною формою набуває все більшого розмаху. Здатність таких лексем до експансії вражає [4, с. 35].

Мета дослідження – вивчення теоретичних проблем, опис місця категорії експресивності в системі ненормативного складу сучасної української і російської мов.

Актуальність зробленого нами дослідження обумовлюють такі чинники:

1) інтенсивність процесу поповнення сучасного російського молодіжного сленгу новими одиницями в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.;

2) тенденція демократизації російської і української мов почала набирати все більших обертів і виявляється в активному використуванні одиниць ненормативної лексики у сферах літературної мови, наприклад, у текстах ЗМІ, творах сучасної літератури (Р. Кухарчук, С. Жадан, С. Пиркало, Б. Старчевський).

Тема дослідження є перспективною, оскільки проблеми вивчення соціальних діалектів не обмежуються тільки лінгвальним аспектом, а мають істотну соціолінгвістичну перспективу: співвіднесення з парадигмою духовного, культурного існування російського етносу.

Лексичне значення слова *сленг* близьке до понять *арго* і *жаргон*, проте далеко не всі дослідники допускають можливість вважати сленг одним із численних соціолектів. Термінологічна недиференційованість сленгу, незважаючи на активне його дослідження, і є однією з причин вибору даної теми.

Ще на початку ХІХ ст. В. фон Гумбольдт відзначав, що мова як діяльність людини просякнута почуттями. Лінгвістика знову звернулася до його вчення, що закликала вивчати мову в тісному зв'язку з людиною. За допомогою мови людина не лише висловлює думки, а й передає свої почуття, ставлення до висловлюваного. Експресивна функція мови є ширшою за змістом, ніж емоційно-

експресивна, і визначається як «здатність виражати емоційний стан мовця, його суб'єктивне ставлення до позначуваних предметів і явищ дійсності» [1, с. 7].

Термін *експресивність* учені-лінгвісти інтерпретують таким чином. О.Н. Григор'єва розуміє під експресивним компонентом значення «додаткове до основного – предметно-логічного – значення слова (конотацію), яке містить інформацію про ступінь, силу вираження емоції або суб'єктивної оцінки в слові», а також віднесеність слова до високої, грубої чи лайливої лексики [5, с. 7]. Слово має експресивний компонент значення, якщо своєю образністю або якимось іншим способом підкреслює, підсилює те, що називається в цьому слові або ж в інших синтаксично зв'язаних з ним словах» [2, с. 110].

В.К. Марченко відзначає, що в основі експресії лежить невідповідність будь-яких мовних засобів мовним стандартам, тобто експресія виникає там, де виникають відхилення від норми [6, с. 68]. Вона також пише: «Суть мовної експресії – у подоланні найрізноманітніших шаблонів, стандартів. Експресивне в мові виступає як нерегулярне, нетипове і тому незвичайне, свіже, виразне» [6, с. 70]. Цим «нерегулярним» і «нетиповим», на наш погляд, і є молодіжний сленг.

У сучасній лінгвістиці *експресивність* тлумачиться як «сукупність семантико-стилістичних ознак одиниць мови, які забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту або адресата мовлення. Емоційність притаманна одиницям усіх рівнів мови» [7, с. 591].

У лінгвістичній літературі термін *експресія* використовується у двох значеннях:

1) відображення в мові психічного стану людини, її емоцій, почуттів і 2) належність до певного стилю. «Лінгвістичний енциклопедичний словник» подає таке визначення експресивності: «сукупність семантико-стилістичних ознак одиниць мови, що забезпечують її здатність виступати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження відношення того, хто говорить до змісту або адресату мовлення» [7, с. 591]

Як відомо, мова пов'язана з психічною діяльністю людини, тобто не лише з думкою, а й з почуттям і волею і є засобом їх вираження. Яке ж ставлення до дійсності за допомогою мови ми спостерігаємо у молодих людей нашого часу? Це питання ми й спробуємо розглянути нижче.

Використовуючи методи кількісних підрахунків і суцільної вибірки, описовий (такі прийоми, як спостереження, порівняння, зіставлення, узагальнення, класифікація аналізованого матеріалу), також прийоми спостереження, систематизації досліджуваного матеріалу, ми спробуємо виділити основні типологічні групи, в яких, у свою чергу, відображаються основні аспекти функціонування розмовної лексики в молодіжному середовищі. Крім того, в роботі здійснюється спроба визначити емоційно-експресивну полярність конкретних лексичних одиниць.

Матеріал для спостережень над експресивністю лексем у молодіжному сленгу був зібраний за допомогою фрагментарних блокнотних записів мови осіб, які належать до молодіжної субкультури, а також за допомогою матеріалів, зібраних студентами в період літньої практики (таблиця 1).

Таблиця 1

Лексеми з експресивною семантикою

Ситуація спілкування	Лексеми з негативною експресивністю	Лексеми з нейтральною експресивністю	Лексеми з позитивною експресивністю
Побутова ситуація	башка, бухло, гавнодави, гаврик, бабло, базар, бабоси, забодав, барахло, кадр, крендель, кекс, чіпляти, лабух, лаванда, навел, пугін-бург, задовбав, забити, завалити, захарити, загнати, задрало, зажати, зажилити, закосити, залетіти, запрягти, засікти, кранти, каюк, корефан, кореш, музло, накапати, набашляти, відростки, пінитися, чувирло, ширяться, штин, хавається, хавало, бімер, блювотрон, байда, вата, влом, облом, шняга, впадло, триндець	база, замьотано, капуста, мен, юзати	фішка
Способи проведення дозвілля і міжособистісні стосунки	копати балду, шари ганяти, бухати, бадяжити, дати в кістку, дати дупля, гнати, забодяжити, кадрити, клеїти, лабати, облажати, паритися, дерябнути, лабзда, бешкетувати, впровадити, вляпатися, глумитися, нариватися, нарити		Молоток
Навчальна, трудова діяльність	бурситет, тюрма, заповідник, зоопарк, зона, клітка, строяк	універ, політех, строяк, залік, бомба, шпора, курсач, зальот	
Оцінна лексика	лох, чмо, відстій, вольтанугий, лівий, фіговий, втрачений		прикольний, обалденний, заліковий, пугьовий, реальний, класний, кошерно, заліково, чумовий, нарядно, все пугьом, по кайфу, чікі-пікі, круто, кльово, супер, ніштяк, класняк
Слова-паразити	блін, фігня	тіпа, короче	

При диференціації розмовного мовлення молоді враховується «ступінь участі», «присутності» експресії та «якість» експресивного забарвлення у сленгізмах.

Слова, близькі за характером експресивності, класифікують на: 1) лексику, що виражає **позитивну** оцінку понять, які називаються, і 2) лексику, яка виражає **негативну** оцінку понять, які називаються.

«Знижена», або понижена експресія одиниць розмовної мови встановлюється за шкалою експресивності. Точка відліку цієї шкали – неекспресивні мовні засоби – так звана нейтральна лексика. Наприклад, *обличчя* на фоні слова «високого» експресивного забарвлення *лик* і слів «зниженого» експресивного забарвлення *морда, рожа* тощо [3, с. 21].

Експресивність пов'язана з основними компонентами мовного акту: з мовцем, з вираженням його почуттів, настроїв і ставлення до предмета мови й адресата; з адресатом – із впливом висловлювання на адресата і досягнення так званого «перлокутивного» ефекту.

Таким чином, об'єднуючи близькі за експресією сленгізми в лексичні групи, можна виокремити:

- 1) лексеми, які в молодіжному сленгу виражають **негативну** оцінку понять, що називаються. Ця група є найбільш повною і представлена наступними сленгізмами: *башка, бухло, гавнодави, гаврик, бабло, базар, бабоси, забодав, задовбав, кадр, крендель, кекс, чіпляти, лабух, лаванда, навел, путін-бург, паща, патлатий, пипка, садистка, фігня, бакланитися, бортанули, бубнилово, дріль, дати дуба, догнати, дурість, дубак, диркач, забити, завалити, захарити, загнати тощо*; категорії навчальної та інших видів діяльності слід відмітити велику різноманітність слів, що

позначають сам навчальний заклад (*тюрма, заповідник, зоопарк, зона, клітка*).

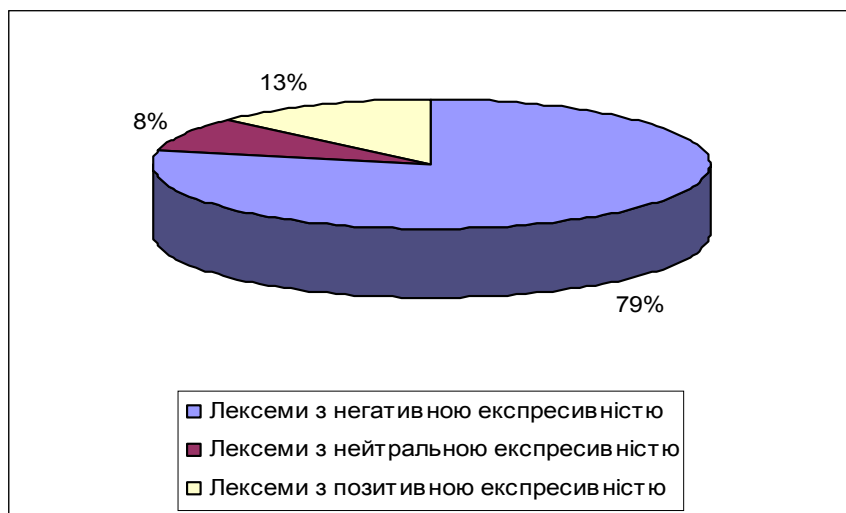
Лексеми на кшталт: *забити, захарити, задовбав, влом, облом* тощо найяскравіше демонструють ставлення молоді до оточуючої її дійсності. Яскрава негативна експресія виражає песимістичний настрій і небажання, невіру у можливість щось змінити;

2) лексеми, які в молодіжному сленгу виражають **нейтральну** оцінку понять, що називаються. До цієї групи належать лексеми на кшталт: *база, замьотано, капуста, мен, юзати, універ, політех, строяк, залік, бомба, шпора* тощо. Нейтральна лексика превалює в категорії «навчальна, трудова діяльність»;

3) лексеми, які виражають **позитивну** оцінку понять, що називаються. Ця група найменш наповнена і представлена наступними лексемами: *фішка, молоток, прикольний, обалденний, зачетний, путьовий, реальний, класний, кошерно, заліково, чумовий, нарядно, все путьом, по кайфу, чікі-пкі, круто, кльово, супер, ніштяк, класняк* тощо.

Важливо відмітити, що з 20 представлених лексем 18 наповнюють категорію «оцінна лексика». А це свідчить про те, що важливе значення в житті молоді мають спілкування з однолітками, потреба у привабливості, схваленні, дружбі, коханні.

Таким чином, проаналізувавши близько 1000 лексичних одиниць молодіжного сленгу, можемо визначити деякі закономірності функціонування досліджуваних лексем і представити діаграму (діаграма 1), яка демонструє процентне відношення кількості експресивів з негативною, позитивною і нейтральною наповненістю.

Діаграма 1

Ми бачимо, що лексична група з негативною експресивністю становить 79 %, група лексем з нейтральною експресивністю – 8 %, група з позитивною експресивністю – 13 % від загальної кількості досліджуваного континууму.

Превалювання лексем з негативною експресивністю свідчить про песимістичне ставлення молоді до дійсності. Окрім песимізму, сучасну молодь характеризують депресія, цинізм,

нігілізм, внутрішня психічна і моральна слабкість і незахищеність, наслідування псевдавторитетів. Бажання утвердитися у своєму оточенні, адекватна реакція на певні стереотипи, примірювання псевдостереотипів, нав'язане засобами масової інформації, зокрема телебаченням, створюють імітацію внутрішньої свободи і незалежності. Крім цього, встановлені процентні співвідношення свідчать про загальний негативний настрій епохи

і про те, що в даний час східні слов'яни знаходяться в негативній фазі свого розвитку. Чималою мірою настрої песимізму зумовлені наявністю «другої» реальності – телебачення, де існує свій особливий світ, який не стосується навколишньої дійсності, але який, проте, формує уявлення дуже багатьох про неморальність у цілому, вчить, що культура, а з нею й споконвічні традиції, моральні устої поступово деградують.

Важливо відзначити, що з-поміж слів, які молодь використовує в побутових ситуаціях, лідирують синоніми до слова **гроші**: *бабки, лаве, лавандоси, воздух, зелень, капуста, бакси*. І це пояснюється тим, що важливою групою цінностей для молодих дорослих є досягнення високого соціального статусу, достатку, незалежності тощо. Поняття моральності у молоді набуває все більше характеру анахронізмів, користуватися якими – значить приректи себе на неуспіх.

Таким чином, можна зробити висновок, що молодь за допомогою сленгу, в якому превалюють

лексеми з негативною експресивністю, прагне висловити своє ставлення до навколишньої її дійсності. Мова не є дзеркальним відображенням світу, але все ж, очевидно, світ емоцій і набір мовних засобів, які їх відображають, частково збігаються, про що свідчить експресивність молодіжного сленгу.

Крім того, негативна емоційно-експресивна лексика в молодіжному сленгу явно домінує, становлячи при цьому близько 80 % від загальної кількості, а нейтральна і позитивна – близько 20 %. Таке процентне співвідношення свідчить про негативний настрій молодого покоління, про агресивне і нігілістичне ставлення до загальнокультурних цінностей. Також демонструється ставлення до соціальної системи, де дуже важко визначити чіткі координати, в яких може самореалізуватися молода генерація. Інакше кажучи, спостерігається експлікація соціального конфлікту між новим поколінням і реальною дійсністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрова О.В. Проблемы экспрессивного синтаксиса: На материале английского языка. – М.: Высшая школа, 1984. – 216 с.
2. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1986. – 464 с.
3. Бельчиков Ю.А. Стилистика и культура речи. – М.: УРАО, 1999. – 256 с.
4. Береговская Э.М. Молодежный сленг: формирование и функционирование // Вопр. языкознания. – 1996. – № 3. – С. 32-41.
5. Григорьева О.Н. Стилистика русского языка: Учебное пособие для иностранцев / О.Н. Григорьева. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. – 164 с. – Библиогр.: С. 159-161.
6. Харченко В.К. Разграничение оценочности, образности, экспрессии и эмоциональности в семантике слова // Русский язык в школе. – 1976. – № 3. – С. 66-71.
7. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.